

UO'K:94(575.1)

Faxriddin YORMATOV,

Termiz iqtisodiyot va servis universiteti tarix kafedrası mudiri, tarix fanlari nomzodi, dotsent

E-mail: faxriddin_yormatov@tues.uz

O'zbekiston davlat san'at va madaniyat instituti professori, t.f.d. A.Mavrulov taqrizi asosida

MAMLAKATIMIZDA NURONIYLARNI IJTIMOY HIMOYALASHGA QARATILGAN INSONPARVAR SIYOSAT

Annotatsiya

Mazkur maqolada mamlakatimizda yoshu ulug' va piru badavlat nuroniy otaxon va onaxonlarimizni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash borasida amalga oshirilayotgan insonparvar siyosat va uning ijobiy natijalari haqida batafsil ma'lumotlar berilgan va ilmiy jihatdan o'rganilgan. Xususan, birinchi galda tabarruk nuroniyalarimizning sihat-salamatliklarini himoya qilish, ijtimoiy himoyaga muhtoj, qarovchisi yo'q va yolg'iz yashovchi nuroniyalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash bo'yicha faoliyati ilmiy jihatdan yoritib berilgan.

Kalit so'zlar: Jamiyat, nuroniyalar, sihat-salamatlik, tibbiy ko'rik, yangi O'zbekiston, mustaqillik, prezident.

ГУМАННАЯ ПОЛИТИКА, НАПРАВЛЕННАЯ НА СОЦИАЛЬНУЮ ЗАЩИТУ ЛЮДЕЙ С ОГРАНИЧЕННЫМИ ВОЗМОЖНОСТЯМИ В НАШЕЙ СТРАНЕ

Аннотация

В данной статье представлена подробная информация о гуманной политике, направленной на социальную поддержку пожилых и нуждающихся в помощи граждан в нашей стране, а также о ее положительных результатах, которые были исследованы с научной точки зрения. В частности, акцентировано внимание на защите здоровья наших благословенных пожилых людей и на всесторонней поддержке тех пожилых людей, которые нуждаются в социальной защите, не имеют опекунов и живут одни.

Ключевые слова: Общество, пожилые люди, здоровье, медицинский осмотр, новый Узбекистан, независимость, президент.

HUMANITARIAN POLICY AIMED AT SOCIAL PROTECTION OF THE ELDERLY IN OUR COUNTRY

Annotation

This article provides a detailed study of the humanitarian policies implemented in Uzbekistan to support elderly citizens, particularly those in need of social protection. It examines the measures undertaken to safeguard the health of senior citizens and the comprehensive support provided to socially vulnerable individuals, including those who lack caregivers and live alone.

Key words: Society, elderly, health, medical examination, new Uzbekistan, independence, president, citizens.

Kirish. Mamlakatimizda ijtimoiy sohaga jamiyat e'tiborini kuchaytirish, manzilli ijtimoiy himoyani kafolatlash mustaqillikning birinchi kunlaridanoq davlatimiz siyosatining asosiy ustuvor yo'nalishlaridan biriga aylangan bo'lsa, bu so'nggi yillarda ya'ni biz Yangi O'zbekiston deb atalayotgan keyingi yillarda yanada takomillashganini va mazkur masalaga yanada yetarlicha e'tibor berilayotganini hammamizni quvontirmoqda. Ayniqsa, Sh. M. Mirziyoyev davlat rahbari bo'lib ish faoliyatini boshlagan dastlabki davrlardanoq yoshi ulug' nuroniyalarga bo'lgan e'tibor yanada kuchaytirildi. Mamlakatimizda nuroniyalarga har tomonlama hurmat va ehtirom ko'rsatishdagi ana shunday ijobiy ishlarni ilmiy jihatdan o'rganish nihoyatda muhim hamda dolzarbdur.

Mamlakatimizda nuroniyalarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash tarixi masalasini o'rganish, ilmiy tahlil etish nihoyatda o'rganilishi nihoyatda muhim bo'lgan masala hisoblanadi. O'zbekistonda nuroniyalarning ijtimoiy himoyasini ta'minlash va moddiy jihatdan qo'llab-quvvatlash masalalariga oid bir qator adabiyotlar mavjud.

Mavzuga oid adabiyotlar tahlili. O.Dulanbayeva va I.Ochilboyevaning keksa yoshlilarga xizmat ko'rsatishda qadriyatlarining ahamiyati masalalariga bag'ishlangan tadqiqotlari, M.Gafarli, A.Kasayevlar asarida mustaqillik ilk yillarida mamlakatda olib borilgan kuchli ijtimoiy himoya tizimi, uning insonparvarlik tamoyillari asosida amalga oshirilishi, davlatning bosh islohotchilik roli bilan bog'liq masalalar tadqiq etilgan. Sh. Sodiqova tomonidan esa "keksalik va ma'naviy meros" va Yoshlarni vatanga muhabbat va sadoqat ruhida tarbiyalashda keksalarning o'rni" kabi asarlarida ham o'ziga xos ma'lumotlar keltirilgan. M.Usmonova, M.Xolmatova, S.Safayeva kabilarning asarlarida ham bu masalaga ma'lum darajada ahamiyat berilgan. M.Abdullayevaning dissertatsiya tadqiqotida esa ijtimoiy himoya va uni tartibga solishni takomillashtirish yo'nalishlari masalalari umumiy holda o'rganilgan. B.Baxtiyorovning dissertatsiya

tadqiqotida aholini ijtimoiy himoya qilish tizimining iqtisodiy mexanizmlarini takomillashtirish yo'nalishlari o'rganilganligi bilan muhim ahamiyat kasb etadi. L.Xoliqovanning ishida bozor iqtisodiyotiga o'tish davrida aholini ijtimoiy himoya qilish bilan bog'liq bo'lgan iqtisodiy munosabatlar mohiyati tadqiq etilgan bo'lsa, A.Norbekovning tadqiqotida mamlakatimizda ijtimoiy kafolat tizimini yaratish muammolari, inson omilini ro'yobga chiqarish va aholini ijtimoiy himoyalash, erkinlashtirish jarayonida ijtimoiy kafolatlarni amalga oshirish muammolari o'rganilgan.

D.Ahmedovning ishida esa aholining muhtoj qatlamlarini davlat yo'li bilan ijtimoiy himoyalashga oid munosabatlarni huquqiy tartibga solish muammolari o'rganilgan, bu muammolarni hal etishga qaratilgan umumlashma va ilmiy tahlillar asosida davlat ijtimoiy himoya tizimini, bu tizimni boshqarishni takomillashtirishga qaratilgan ilmiy ishlanmalar tayyorlangan. Xorijiy mamlakatlarda ham aholini ijtimoiy himoyalash masalalariga oid YE.Machulskaya, L.Glushenko, V.Yudin, V.Shayxatdinov, G.Basso, M.Dolls, S. Bexrendt, J.Berg, R.Merkel, B.Babajanyan, R.Bettiye, N.A.Volgin, V.V.Antropov, S.V.Kalashnikov kabi olimlarning asarlarida qisman ma'lumotlar berilgan.

Tahlil va natija. Mustaqillik yillarida aholini kuchli ijtimoiy himoyalash davlat siyosatining bosh ustuvor yo'nalishiga aylandi. O'tgan yillar davomida O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilgan barcha islohotlardan ko'zlangan yagona maqsad fuqarolarga normal turmush tarzini yaratib berish, aholining kam ta'minlangan, muhtoj qismini muttasil ravishda iqtisodiy jihatdan qo'llab-quvvatlash bo'ldi. "Bozor mexanizmlarini joriy etishdan oldin, - degan edi birinchi Prezidentimiz Islom Karimov o'zining 1992 yilda nashr etilgan "O'zbekistonning o'z istiqloli va taraqqiyoti yo'li" asarida, - insonlarni ijtimoiy himoya qilish tadbirlari amalga oshirilmog'i lozim. Davlat o'z aholisini himoya qila olgan taqdirdagina insonparvar hisoblanadi. Davlat kishilarga,

ayniqsa yordamga muhtoj bo'lganlarga, ijtimoiy nochor qatlamlarga, yetimlar, bolalar, o'quvchilar, nafaqaxo'rlar va nogironlar, yolg'iz onalar, ko'p bolali va kam ta'minlangan oilalarga o'z vaqtida yordam ko'rsatishi kerak". Hujjatlariga berilgan rasmiy sharhda keltirilishicha, O'zbekistonda 2010-2015-yillar mobaynida keksalar va pensionerlar uchun mo'ljallangan 12 ta Saxovat va Muruvvat internat uylari moddiy-texnika bazalari, 14,6 ming yolg'iz keksalar, pensioner, nogironlarning turar joy sharoitlari yaxshilandi, 5,4 ming odam reabilitatsiya texnik vositalari va protez-ortopediya mahsulotlari bilan ta'minlandi, 6,4 ming nogiron va pensioner sanatoriylarda sog'liqlarini tiklashdi. Ko'rsatilgan tibbiy-ijtimoiy yordamning umumiy hajmi 132,2 milliard so'mni tashkil etdi[1].

Xalqimizda azaldan yoshi ulug' keksalarga hurmat va ehtirom ko'rsatish hamda ularni har tomonlama ulug'lash millatimizga xos oliy qadriyatdir.

Mustaqillik yillarida aholini kuchli ijtimoiy himoyalash davlat siyosatining bosh ustuvor yo'nalishiga aylanib, o'tgan davr mobaynida O'zbekiston Respublikasida amalga oshirilgan barcha islohotlardan ko'zlangan yagona maqsad fuqarolarga normal turmush tarzini yaratib berish, aholining kam ta'minlangan, muhtoj qismini muttasil ravishda iqtisodiy jihatdan qo'llab-quvvatlash bo'ldi. Ayniqsa, O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirmonovich Mirziyoyev Prezidentlik lavozimida ish faoliyatini boshlagan ilk davrdanoq bu ishlar yanada izchil davom ettirilib, nuroniylarni ham har tomonlama qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor qaratildi va tizimni rivojlantirishga qaratilgan o'ziga xos chora-tadbirlar ishlab chiqildi.

Xususan, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Keksalar va nogironlarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida" 2016 yil 28 dekabrda PQ-2705-son qarori[2]ning qabul qilinishi ham yuqoridagi fikrimizni tasdiqlaydi. Farmonga muvofiq 2017 yilning 1 yanvaridan boshlab har bir tuman (shahar) bo'limida bittadan, Qoraqalpog'iston Respublikasi, viloyatlar va Toshkent shahar bo'limlarida uchtdan, markaziy apparatda 8 nafar xodim hisobidan "Nuroni" jamg'armasi shtat birliklari ta'minotini budjetdan moliyalashtirishga qabul qilib, "Nuroni" jamg'armasi pensioner xodimlariga pensiyalarni 100 foiz miqdorda to'lash, budjet mablag'lari hisobiga ta'minlanayotgan "Nuroni" jamg'armasi xodimlariga "Navro'z" va "Mustaqillik" bayramlariga mukofotlar "Nuroni" jamg'armasi bo'limlarida lavozim okladining 50 foizi miqdorida va markaziy apparatda lavozim okladining 100 foizi miqdorida to'lash, O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "1941-1945 yillardagi urush va mehnat fronti faxriylarini ijtimoiy qo'llab-quvvatlashni yanada kuchaytirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2014 yil 13 oktabrdagi PF-4658-sonli Farmoniga muvofiq, 1941-1945 yillardagi urush qatnashchilariga har yili sanatoriylarda sog'lomlashtirish kursini olish o'rniga yo'llanma qiymatiga teng kompensatsiya olish huquqini berish hamda budjet mablag'lari hisobiga bepul tibbiy-ijtimoiy yordam ko'rsatish tizimi doirasida keksalar, nogironlar, urush va mehnat faxriylarini sog'lomlashtirishni ta'minlash uchun 2017-2019 yillarda Buxoro, Qashqadaryo va Xorazm viloyatlarida sanatoriya qurish kabi ijobiy ishlar amalga oshirildi.

2017 yilning yurtimizda "Xalq bilan muloqot va inson manfaatlari yili" deb e'lon qilinishida ham katta ma'no-mazmun bor. Bu haqda Prezidentimiz Sh. M. Mirziyoyev alohida gapirib, "Bu islohotlarning asosiy maqsadi – aholi uchun munosib hayot darajasi va sifatini ta'minlashdir. Eng asosiy ustuvor vazifa "Inson manfaatlari hamma narsadan ustun" degan olijanob g'oyani izchillik bilan hayotga tatbiq etishdan iborat.

Bugun hayotimizning o'zi Konstitutsiyamizda ifodasini topgan eng asosiy maqsad – inson manfaatlarini har tomonlama ta'minlash masalasini dolzarb vazifa qilib qo'yimoqda. Inson manfaatlarini ta'minlash uchun esa avvalo odamlar bilan, xalq bilan muloqot qilish, ularning dardu tashvishlari, orzu-niyatlari, hayotiy muammo va ehtiyojlarini yaxshi bilish kerak. Xalq davlat idoralarga emas, davlat idoralari xalqimizga xizmat qilishi kerak

va bu haqiqatni avvalo barcha bo'g'indagi rahbarlar yaxshi tushunib olishi zarur"[3] degan edi.

2017 yil 7 fevralda qabul qilingan "2017-2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi"[4]ning to'rtinchi yo'nalishi "Ijtimoiy sohani rivojlantirishning ustuvor yo'nalishlari" deb nomlangan bo'lib, unda aholining real pul daromadlarini va xarid qobiliyatini oshirish, kam ta'minlangan oilalar sonini va aholining daromadlari bo'yicha farqlanish darajasini yanada kamaytirish va pensionerlar, nogiron, yolg'iz keksalar, aholining boshqa ehtiyojmand toifalarining to'laqonli hayot faoliyatini ta'minlash uchun ularga tibbiy-ijtimoiy yordam ko'rsatish tizimini yanada rivojlantirish va takomillashtirish va shu kabi ko'plab masalalarning o'rin olganligi ham yurtimizda mazkur sohada olib borilayotgan keng qamrovli ishlarning yaqqol namunasidir.

Bundan tashqari ushbu tizimdagi ishlarni takomillashtirish hamda nuroniylarni yanada har tomonlama qo'llab-quvvatlashni kuchaytirish borasida O'zbekiston Respublikasi Prezidentining "Mehnat faxriysi" ko'krak nishonini ta'sis etish to'g'risida" 2017-yil 14-iyuldagi PQ-3133-son qarori[5] asosida o'sha yilning o'zida 959 nafar nuroni "Mehnat faxriysi" ko'krak nishoni bilan taqdirlandi.

Shuningdek, O'zbekiston Respublikasi Vazirlar mahkamasining "Keksa avlod vakillarining jamiyatdagi o'rni va ijtimoiy faolligini yanada oshirish chora-tadbirlari to'g'risida" 2019-yil 27-sentabrda 816-son, "Keksalarni davlat tomonidan qo'llab-quvvatlash tizimini yanada takomillashtirishning qo'shimcha chora-tadbirlari to'g'risida" qarori [6] asosida "1 oktabr – Xalqaro keksalar kuni"ni mamlakatimizda munosib nishonlash maqsadida har yili oktabr oyining birinchi haftasi "Keksalar haftaligi" etib belgilandi. 2020-yil 9-iyunda qabul qilingan "Faxriy murabbiy" ordenini ta'sis etish to'g'risida"gi O'zbekiston Respublikasining Qonuni asosida 2858 nafar "Faxriy murabbiy" ordeniga nomzod nuroniylar ro'yxati shakllantirildi. Keksa avlod vakillarining salomatliklarini asrash, xususan, ijtimoiy himoyaga muhtoj, yakka-yolg'iz yashovchi nuroniylarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash maqsadida qilinayotgan ishlar haqida gapirar ekanmiz, 2020 yilning birinchi yarmidayoq 228 ming 564 nafar nuroni bepul chuqur tibbiy ko'rikdan o'tkazilib, 8678 nafar nuroniyni sanatoriylarda sog'liqlarini tiklash tashkil etildiganini alohida qayd etish zarur. Shuningdek, 179 ming 240 nafar nuroniyni yurtimizdagi diqqatga sazovor turli maskanlariga sayohat qilishlariga sharoit yaratildi.

Davlatimizning ijtimoiy himoyalash dasturlari asosida kekse avlod vakillarining 1620 nafariga nogironlar aravachasi, 1532 nafariga eshitish moslamasi, 1600 nafariga hassa (qo'ltiq tayoq), 400 nafariga ko'zoynak, 3005 nafariga esa boshqa reabilitatsiya vositalari berildi. Shu bilan birga ehtiyojmand oilalarda yashayotgan keksalarning xonadonlarida hashar o'tkazilib, ularga doimiy ravishda oziq-ovqat mahsulotlari hamda dori-darmon vositalari yetkazib berilmoqda.

Statistik ma'lumotlarga ko'ra 2020 yilda O'zbekiston Respublikasida o'rtacha umr ko'rish davomiyligi 73,4 (erkaklar-71,2, ayollar-75,5) yoshni tashkil qiladi. O'zbekiston Respublikasi Prezidentining 2021 yil 25 martdagi "Keksalar va nogironligi bo'lgan shaxslarni ijtimoiy qo'llab-quvvatlash, "Saxovat" va "Muruvvat" internat uylari tizimini yanada rivojlantirish to'g'risida"gi PF-6195-son Farmoniga muvofiq joriy yilning 5-25 aprel kunlari "Saxovat" va "Muruvvat" internat uylarida yashovchi 8870 nafar qariya, keksalar va nogironligi bo'lgan shaxslar malakali tor soha mutaxassislari ishtirokida chuqurlashtirilgan tibbiy ko'riklardan o'tkazildi. Tibbiy ko'rik natijasida bemor deb topilganlarning 2724 nafari ambulator sharoitida, 152 nafari viloyat, tuman va respublika muassasalarida statsionar sharoitida hamda 112 nafari ixtisoslashtirilgan ilmiy-amaliy tibbiyot markazlarida sog'lomlashtirildi.

Xulosa. Umuman olganda xulosa sifatida shuni alohida ta'kidlash lozimki, mamlakatimizda o'tgan davr mobaynida yoshi ulug' tabarruk nuroniylarimizni har tomonlama ijtimoiy himoyalash va qo'llab-quvvatlashga alohida e'tibor berildi. Shubhasiz, yurtimizda bundan keyin ham bu kabi ijobiy ishlar yanada yuksalishi muqarrardir.

1. "O'zbekiston Respublikasi qonun hujjatlari to'plami", 2017 yil 9 yanvar, 1-son, 10-modda.
2. O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Shavkat Mirziyoyevning mamlakatimizni 2016 yilda ijtimoiy-iqtisodiy rivojlantirishning asosiy yakunlari va 2017 yilga mo'ljallangan iqtisodiy dasturning eng muhim ustuvor yo'nalishlariga bag'ishlangan Vazirlar Mahkamasining kengaytirilgan majlisidagi ma'ruzasi. 2017 yil 15 yanvar.
3. 2017 yil 7 fevralda qabul qilingan 2017-2021 yillarda O'zbekistonni rivojlantirishning beshta ustuvor yo'nalishi bo'yicha Harakatlar strategiyasi.
4. O'zbekiston faxriylarining ijtimoiy faoliyatini qo'llab-quvvatlash "Nuroniylar jamgarmasi tomonidan 2024 yilda amalga oshirilgan ishlar bo'yicha hisoboti.
5. <https://lex.uz/docs/-4532381>
6. <https://president.uz/uz/lists/viyew/4057> (Qonunchilik ma'lumotlari milliy bazasi, 11.03.2023 y., 07/23/92/0137-son).
7. Yangi O'zbekiston" gazetasi 2022 yil 2 iyun.